

SAYI IV (2018)

A. A. ISLAHİ, *Müslümanların İktisadi Düşünce ve Analize Katkıları*. İstanbul 2017. İktisat Yayınları, 188 sayfa. Çev. F. F. Akosman – M. Özer. ISBN: 9786056701061

Gizem MUSUL

*Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'*nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Sayı III: Ocak-Aralık 2018) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır. Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni: G. Musul, *Müslümanların İktisadi Düşünce ve Analize Katkıları*. Yazar: A. A. Islahi, Çevirenler: F. F. Akosman – M. Özer, *Libri* IV (2018) 381-385. DOI: 10.20480/lbr.2018045

Geliş Tarihi: 06.12.2018 | Kabul Tarihi: 06.12.2018
Elektronik Yayın Tarihi: 06.12.2018

Editörya: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

**A. A. ISLAHİ, Müslümanların İktisadi Düşünce ve
Analize Katkıları. İstanbul 2017. İktisat Yayınları, 188 sayfa.
Çev. F. F. Akosman – M. Özer. ISBN: 9786056701061**

Gizem MUSUL*

Müslüman bilim insanlarının matematik, tıp, coğrafya, tarih, sanat ve kültür alanlarında Ortaçağ Avrupası üzerindeki etkileri belgelenmiştir. Ancak iktisadi düşünce ve kurumlar üzerindeki etkisi tam anlamıyla aktarılamamıştır. Bazı batılı araştırmacılar İslam medeniyeti tarihi boyunca iktisadi düşünce alanında herhangi bir ekol oluşmadığını ileri süren taraflı yaklaşımlarda bulunmaktaydı. Müslümanların iktisadi analize katkısını yadsıyan bu yaklaşımın sonucu olarak ise Hellen ve Roma ekonomi düşüncesiyle Skolastik düşünce arasındaki dönemi kapsayan “büyük boşluk” doğduğu yönünde iddialara rastlanmaktadır. Fakat Abdul Azim Islahi, batılı bilim insanlarının son yıllarda Müslümanların iktisada katkıda bulunduğu yönündeki değişen eğilimlerini ve Avrupa Rönesansındaki Müslüman entelektüel mirasa borçluluk hissini arttığını savunmaktadır. Bu savunmasını “Müslümanların İktisadi Düşünce ve Analize Katkıları” başlıklı bu çalışmasıyla desteklemektedir. Çalışmada genel olarak İslam’da iktisadi düşüncenin gelişim evreleri ve iktisadi düşüncede İslam geleneği gibi konulara yer verilmektedir. Esere Doç. Dr. Kadir Yıldırım’ın *Takdimi* ve Abdul Azim Islahi’nin *Önsözü* ile başlangıç yapılmaktadır. Bu bölümlerde çalışmanın amacı kısaca okuyucuya sunulmaktadır. Eserde Müslüman bilim insanlarının Ortaçağ Avrupası iktisadi düşünce ve kurumları üzerindeki etkileri anlatılmaktadır.

Eserin *Giriş* (1-10) bölümünde iktisadi düşünce tarihindeki “kayıp halka”

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Ortaçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya. gizemmusul@akdeniz.edu.tr | 0000-0002-2719-3231

nın değerlendirmesi yapılmakta ve iktisadi problemlere çözümler sunulmaktadır. Modern iktisadi analizin arka planında, geriye uzanan bir bilinçlenmenin varlığına dikkat çekilmektedir. Bununla birlikte iktisadi düşünce tarihinin analizine dair bir literatür değerlendirmesi yapılmaktadır. Ayrıca yine bu bölümde çalışmanın planı okuyucuya aktarılmaktadır.

Yedi ana bölümden oluşan kitabın birinci bölümü *İslam'da İktisadi Düşüncenin Gelişim Evreleri* (13-30) başlığı altında detaylandırılmaktadır. Burada iktisadi düşüncenin başlangıç noktasını vahye dayanan bilginin oluşturduğu savunulmaktadır. Ayrıca iktisadi fikirler oluşum dönemi, tercüme dönemi, yeneden tercüme ve aktarma dönemi olarak üç ayrı evreye ayrılarak değerlendirilmektedir. Yine bu bölümde geleneksel iktisadın kaynağı olan Hellen ve Arap fikirlerinin tercüme faaliyetleri yoluyla İslam bilim insanlarına ulaşması ve söz konusu fikirlerin onlar üzerindeki etkilerine değinilmektedir. İktisadi tartışmaların o günlerin etik ve felsefi söylemleri çerçevesinde şekillendiği de savunulmaktadır. Böylelikle eserde Müslüman bilim insanlarının felsefi çalışma ve tercümeleleriyle kendi iktisadi fikirlerinin aktarıldığı sonucuna varılmaktadır.

Kitabın ikinci bölümü *İslam İktisadi Düşünce Tarihi* (31-46) ana başlığı altında *Değer Teorileri, Piyasa ve Fiyat Tespiti* alt başlıklarından oluşmaktadır. Burada değer teorisinin unsurları ve Müslüman bilim insanlarının görüşlerine yer verilmektedir. Bunun yanı sıra Adam Smith'in emek-değer teorisi, Ricardo ve Marx'ın bu teoriye katkıları kısaca değerlendirilmektedir. Ayrıca terminolojiyi kullanmaksızın marjinal faydaya dayalı değer tespitini kavrayan Müslüman ilim adamlarının görüşleri incelenmektedir. *Deęerin Üretim Maliyeti Teorisi* konusu İbn Teymiyye'nin değerlendirmelerine yer verilerek aktarılmaktadır. *Deęerin Emek Teorisi* ise İbn Haldun'un incelemeleriyle ele alınmaktadır. Bununla birlikte talep, arz ve fiyat, piyasa aksaklıkları ve fiyat kontrolü konularıyla Müslüman ilim adamlarının katkı ve düşüncelerine yer verilerek bölüm sonlandırılmaktadır.

İktisadi Düşüncede İslam Geleneği: Üretim ve Dağıtım (47-59) başlığı altında ele alınan üçüncü bölümde Müslüman bilim insanlarının üretim faaliyetlerinin temel unsurlarından olan tarım ve ticarete olan eğilimlerine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca bu kişilerin üretim fonksiyonunun optimizasyon ve sürdürülebilirliği için gerekli olan üretim aktivitelerindeki ilişkiler, iş bölümü, beşeri sermayenin rolü gibi üretime dayalı fikirleri olduğu savunulmaktadır.

Sektörlerin bağlantıları ve karşılıklı bağımlılıklarıyla ilgili olarak özellikle Gazali, Şeybani ve Dimeşki'nin görüşlerine yer verilmektedir. Burada *Bölüşüm Ekonomisi* alt başlığında "kâr", "ücret" ve "rant" kavramları açıklanmakta ve Müslüman bilim insanlarının bu kavramlara yönelik yaklaşımlarına değinilmektedir.

Kitabın dördüncü bölümü ise *İktisadi Düşünce İslam Geleneği: Para ve Faiz* (61-74) başlığıyla incelenmektedir. Burada parasal düşüncenin temel unsurları olan paranın karakteri ve fonksiyonları, paranın değer kaybı, enflasyon ve paranın miktar teorisi gibi konularda Müslüman bilim insanlarının yaklaşımları değerlendirilmektedir. "Faiz" kavramı ise "hastalıklı bir para kullanım şekli" olarak nitelenmektedir. *İktisadi Düşünce İslam Geleneği: Devlet, Finans ve Büyüme* (75-101) başlığı kitabın beşinci bölümünü oluşturmaktadır. Burada devletin iktisadi rolü, İslam iktisat düşüncesinin özel önem verdiği kamu maliyesi, kamu gelirlerinin ana kaynaklarını oluşturan vergilendirme sistemleri, kamusal amaçlar için yapılan harcamalar sonucundaki kamu borçlanması, büyüme kavramına olan yaklaşımlar Müslüman bilim insanlarının görüşlerine yer verilerek açıklanmaktadır.

Kitabın altıncı bölümü *Ortaçağ Avrupası'nın İktisadi Düşünceye Katkısı ve Etkisi* (102-126) başlığıyla ele alınmaktadır. Bu bölümde Müslüman bilim insanlarının Hellen iktisadi fikirlerini iletmek adına yaptıkları katkılar yüzeysel olarak incelenmektedir. Bu inceleme ise Hellen iktisadi ve Müslüman bilim insanlarının katkıları orijinal kaynaklar referans alınarak değil; bir değerlendirme düzeyinde yapılmaktadır. Erken ortaçağ Hristiyan Batısının iktisadi sorunlar için herhangi bir altyapıya sahip olmadığı vurgulanmakta ve bu tespitler örneklerle detaylandırılmaktadır. Ayrıca Müslümanların skolastik iktisat fikirlerine olan etkileri ve skolastik iktisadın yükselişine yönelik değerlendirmeler yapılmaktadır.

Kitabın son bölümü *İslami İktisat Düşüncesi ile Ana Akım İktisat Arasındaki İlişkiler* (127-152) başlığıyla ele alınmaktadır. Burada Ortaçağ Avrupası'nın fikirlerini iletmek ve kurumlarını inşa etmek için Müslüman kaynaklarını ve bu kaynaklardaki mevcut bilgileri kullandıkları vurgulanmaktadır. Bağlantı kanalları noktasında ise tercüme faaliyetlerinin, Avrupalı öğrenciler vasıtasıyla gerçekleşen sözlü iletimin, ticaret olgusu ve ticari ilişkilerin, Haçlı Seferleri'nin, diplomatik görevlendirmelerin, hac yolculuklarının, manastırların ve

misyoner faaliyetlerinin önemine dikkat çekilmektedir. Ayrıca ana akım iktisadında Müslümanların yerini gösteren bir soyağacına yer verilmektedir ve burada Hellen fikirlerinin hemen sonrasında Müslüman katkıları gösterilmektedir. Bu sıralamayı ise skolastikler, merkantalistler ve fizyokratlar izlemektedir. Dolayısıyla Ortaçağ Avrupası iktisadi gelişim sürecinde İslam iktisadının etkileri önemli rol oynamaktadır. *Müslümanların İktisadi Düşünce ve Analize Katkıları* adlı bu çalışmanın *Sonuç* (153-162) bölümünde eserin genel bir değerlendirmesi yapılmakta ve okuyucuya özet bilgiler sunulmaktadır. Ortaçağ Avrupası'nın iktisadi öğretisine ilişkin yapılacak çalışmalarda Müslüman katkılarının göz ardı edilemeyeceği vurgulanmaktadır.

Kitapta genel olarak iktisat alanında, özellikle iktisadi düşünce alanında, İslam medeniyeti ve Ortaçağ Avrupa kültürünün çok boyutlu bağlarına ve batılı bilim insanlarının Avrupa Rönesans'ındaki Müslüman entelektüel mirasa borçluluk hissini arttırdığına dikkat çekilmektedir.